BÀI 5

KỶ THUẬT ĐẾM NÂNG CAO

Giáo viên: TS. Nguyễn Văn Hiệu

Email: nvhieuqt@dut.udn.vn

Nhắc lại!

- Quy tắc nhân
- Quy tắc cộng
- HV, CH, TH
- Chỉnh hợp lặp
- Tổ hợp lặp
- Nguyên lý bù trừ

Nội dung

5.1. Giới thiệu

5.2. Một số khái niệm

5.5. Mô hình hóa

5.4.Định nghĩa

5.5. Phương pháp

- Phương pháp thế
- Phương trình đặc trưng

5.6. Bài tập

5.1. Giới thiệu

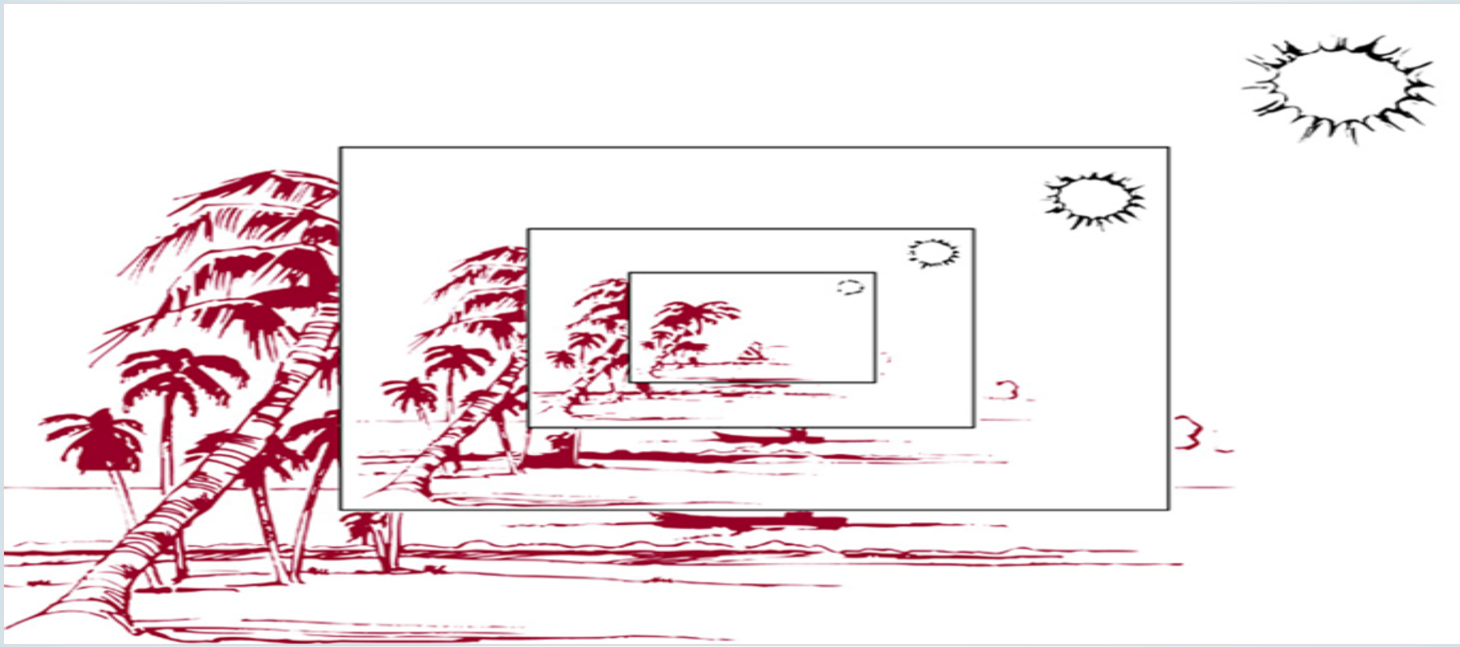

- Khó định nghĩa đối tượng một cách tường minh
- Có thể định nghĩa đối tượng qua chính nó
- **Kỷ thuật = đệ quy.**

5.1. Giới thiệu

- Ví dụ 5.1

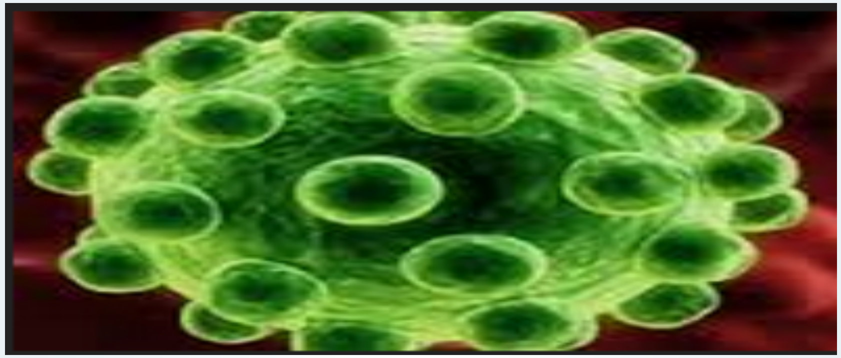

- Ví dụ 5.2

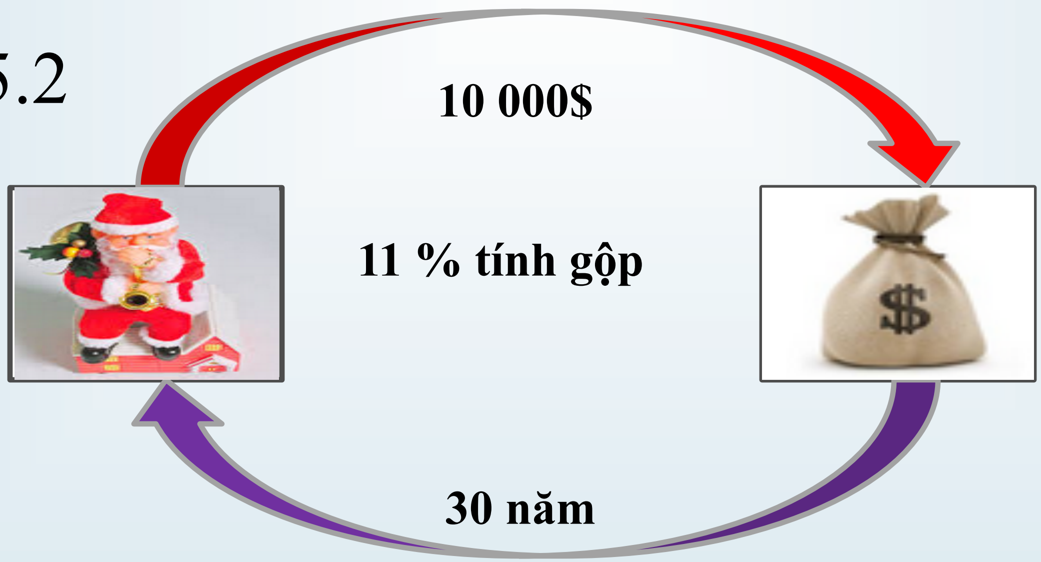

5.2. Các khái niệm

Xác định một hay nhiều số hạng đầu tiên

$a_0 = 5$

Xác định số hạng tiếp theo từ số hạng đi trước

$a_n = 2\,a_{n-1}$

Đệ quy dãy số $\{a_n\}$

Hệ thức truy hồi

5.2. Các khái niệm

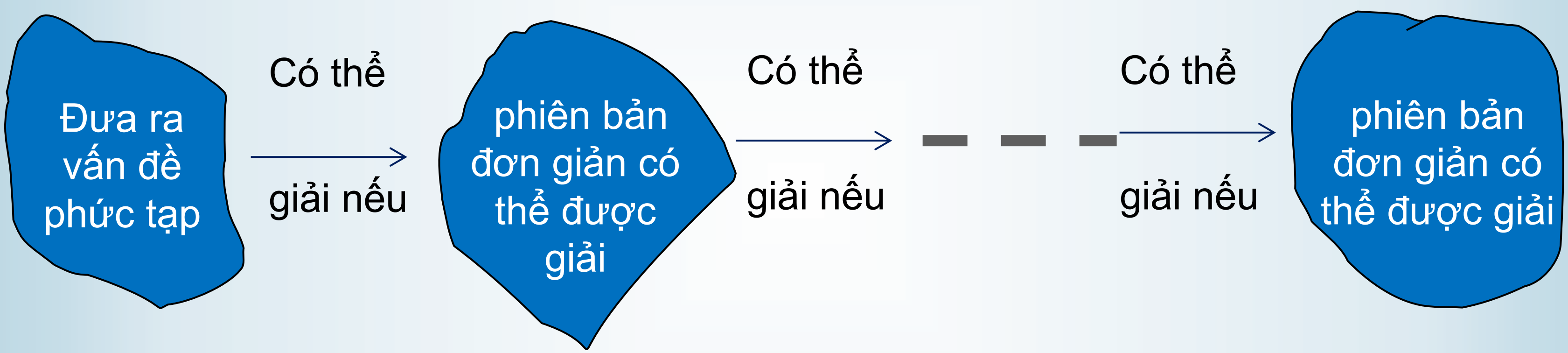

$a_n = 2a_{n-1}$ $a_{n-1} = 2a_{n-2}$, $a_1 = 2a_0$, $a_0 = 5$

5.2. Các khái niệm

- *Hệ thức truy hồi* của $\{a_n\}$ là công thức biểu diễn a_n qua một hay nhiều số hạng đi trước của dãy.
- *Nghiệm htth* là dãy $\{b_n\}$ nếu các số hạng thỏa mản hệ thức truy hồi.
- *Giải htth* là đi tìm công thức biểu diễn các số hạng của dãy mà không thông qua các số hạng phía trước

5.2. Các khái niệm

- $a_n = 3n$ với mọi n nguyên không âm, **có là lời giải của hệ thức truy hồi** $a_n = 2a_{n-1} - a_{n-2}$ với $n = 2, 3, 4, \ldots$hay không?
- HD:

  Giả sử $a_n = 3n$ với mọi n, $n \geq 2$;

  $2a_{n-1} - a_{n-2} =$ ____________________

- $a_n = 5$ với mọi n nguyên không âm, **có là lời giải của hệ thức truy hồi** $a_n = 2a_{n-1} - a_{n-2}$ với $n = 2, 3, 4, \ldots$hay không?
- HD

  $2a_{n-1} - a_{n-2} =$ ____________________

5.3. Mô hình hóa hệ thức truy hồi

5.3.1. Tổ hợp C(n,k), k ≤ n,

5.3.2. Bài toán tháp Hà nội,

5.3.3. Bài toán họ nhà thỏ

5.3. Mô hình hóa hệ thức truy hồi

5.3.1. Tính C(n,k)

- C(n,k) = ?

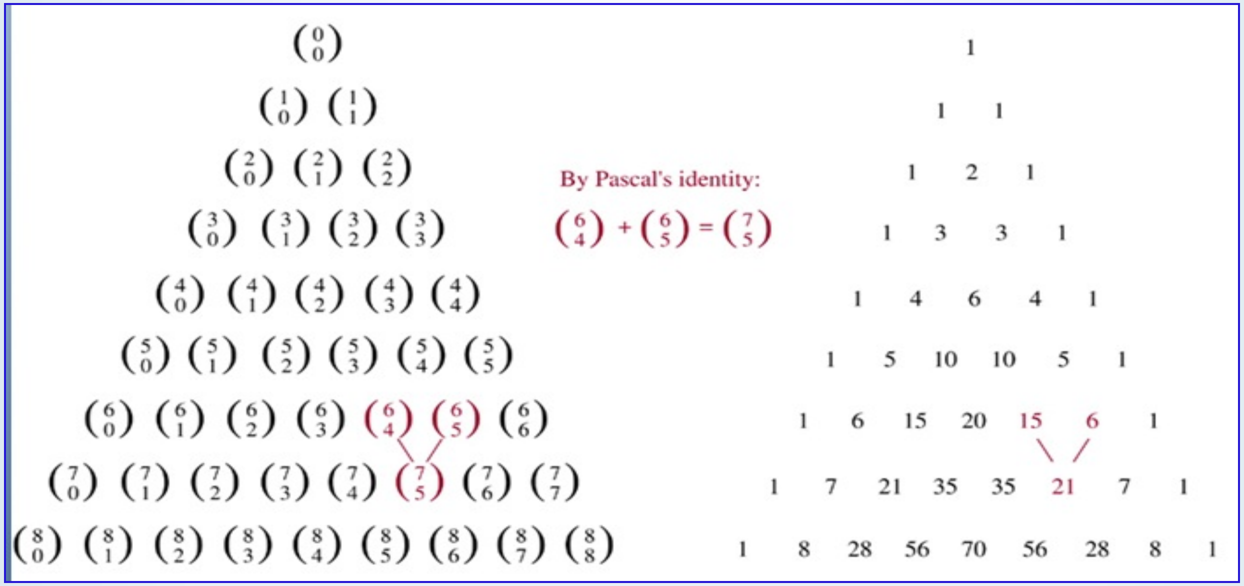

- Xây dựng

5.3. Mô hình hóa hệ thức truy hồi

5.3.1. Tính C(n,k)

- Cố định a trong n phần tử
- Chia số cách chọn tập con k pt của tập n pt thành 2 lớp:
  - Lớp chứa a: C(n-1,k-1)
  - Lớp không chứa a: C(n-1,k)
- Nguyên lý cộng

$$C(n,k) = C(n-1,k-1) + C(n-1,k)$$

$$C(n,0) = C(n,n) = 1$$

5.3. Mô hình hóa hệ thức truy hồi

5.3.1. Tính C(n,k)

- ```
  int c(int m,int n)
  {
        if(m==0) return 1;
        else if(m==n) return 1;
        else return (c(m-1,n-1)+c(m,n-1));
  }
  ```

- **Nhược điểm đệ quy**
  ```

5.3. Mô hình hóa hệ thức truy hồi

5.3.2. Bài toán tháp Hà nội

- Mô tả bài toán toán:
  - Cho 3 cái cọc A, B, C và tập n đĩa có kích cỡ khác nhau;
  - Đĩa được bố trí theo thứ tự đường kính giảm dần từ dưới lên trên
  - Số đĩa ban đầu được đặt trên cọc A;
  - **Mục đích**: xếp được tất cả đĩa lên cọc C

5.3. Mô hình hóa hệ thức truy hồi

5.3.2. Bài toán tháp Hà nội

- **Quy tắc chơi**
  - Mỗi lần chuyển chỉ được chuyển 1 đĩa và chỉ được xếp đĩa có đường kính nhỏ lên trên đĩa có đường kính lớn hơn.
  - Mỗi đĩa có thể chuyển từ cọc này sang cọc khác;
  - Trong quá trình chuyển được phép sử dụng cọc B làm trung gian.
- **Bài toán đặt là**: Tìm số lần dịch chuyển đĩa ít nhất cần thực hiện để thực hiện xong nhiệm vụ đặt ra trong trò chơi tháp Hà Nôi

5.3. Mô hình hóa hệ thức truy hồi

MINH HỌA

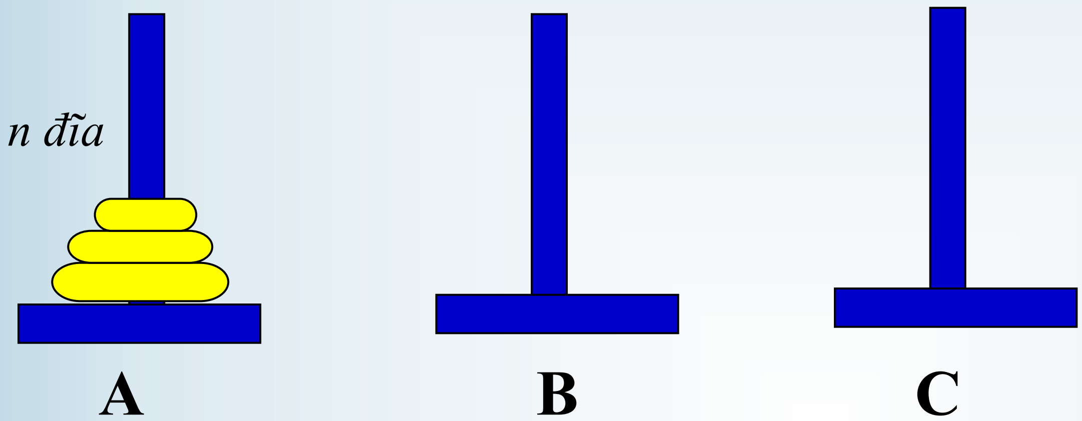

Vị trí bắt đầu trên tháp Hà Nội

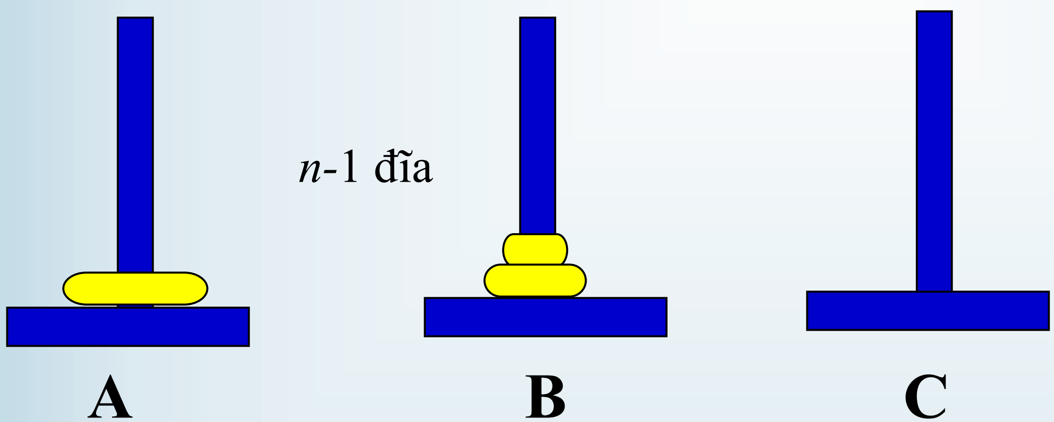

Vị trí trung gian trên tháp Hà Nội

NGHIỆM

Gọi H_n :
Số lần
chuyển *n* đĩa

Chuyển *n*-1 đĩa
ở phần trên sang cọc B

H_{n-1} số lần chuyển n-1 đĩa

5.3. Mô hình hóa hệ thức truy hồi

MINH HỌA

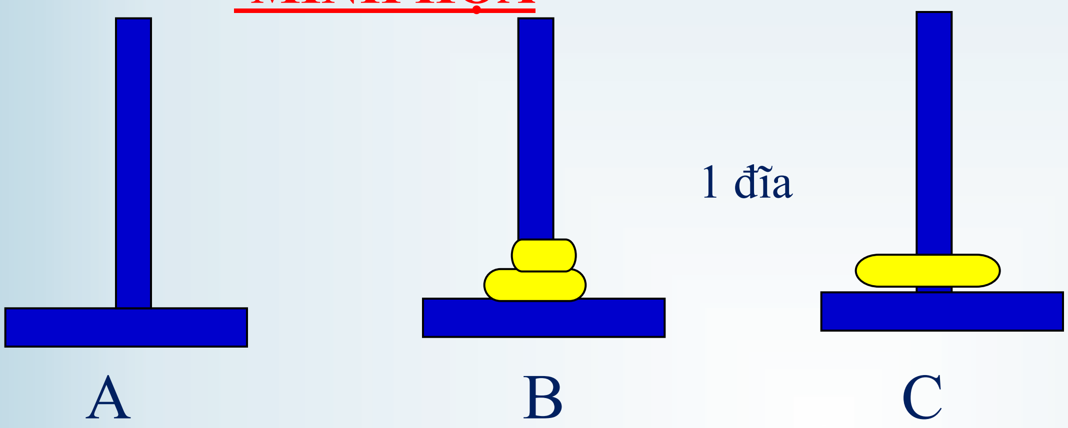

Vị trí trung gian trên Tháp Hà Nội

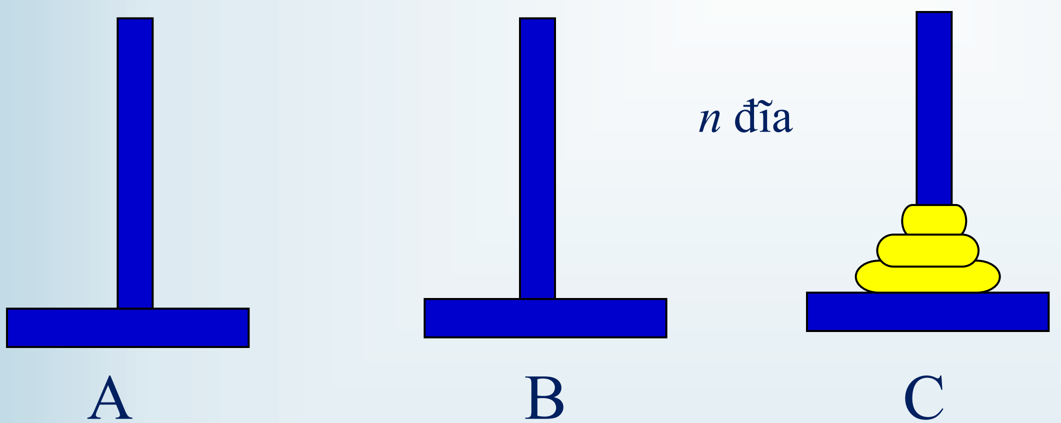

Vị trí cuối cùng trên Tháp Hà Nội

NGHIỆM

Chuyễn đĩa lớn nhất sang cọc C

1 lần chuyển

Chuyển phần trên n-1 đĩa sang cọc C

H_{n-1} lần chuyển

5.3. Mô hình hóa hệ thức truy hồi

$$H_n = 2H_{n-1} + 1,\ \mathrm{n} \geq 2; \quad H_1 = 1$$

Chuyển *n*-1 đĩa phần trên sang cọc B	Chuyển đĩa lớn nhất sang cọc C	Chuyển *n*-1 đĩa phần trên sang cọc C
$\mathrm{H}_{\mathrm{n-1}}$	1	$\mathrm{H}_{\mathrm{n-1}}$

$$\mathrm{H}_{\mathrm{n-1}} + 1 + \mathrm{H}_{\mathrm{n-1}}$$

Towers of Hanoi Problem

- Nhập số nguyên n
- Xuất ra chuỗi cách chuyển n-đĩa

```
void THN(int n,char a, char b,
char c){
   if(n==1) Move(a,b);
    else {
       THN(n-1,a,c,b);
       Move(a,b);
       THN(n-1,c,b,a);}
 }
```

```
void Move(char a, char b){
     printf("\t%c ---> %c\n",a,b);
  }
```

5.3. Mô hình hóa hệ thức truy hồi

5.3.3. Bài toán họ nhà thỏ (population of rabbits)

Đôi tái tạo (từ hai tháng tuổi)	Đôi thỏ con (dưới hai tháng tuổi)	Tháng	Đôi tái tạo	Đôi thỏ con	Tổng
		1	0	1	1
		2	0	1	1
		3	1	1	2
		4	1	2	3
		5	2	3	5
		6	3	5	8

5.3. Mô hình hóa hệ thức truy hồi

5.3.3. Bài toán họ nhà thỏ

$$f_n = f_{n-1} + f_{n-2}\ ,\ n \geq 3$$

Số đôi thỏ sau n-1 tháng

\+

số đôi thỏ mới sinh

=

Số đôi thỏ trên đảo sau *n* tháng

số đôi thỏ sau n-2 tháng

Fibonacci Problem

- Nhập số nguyên n
- Xuất ra số Fibonacci thứ n

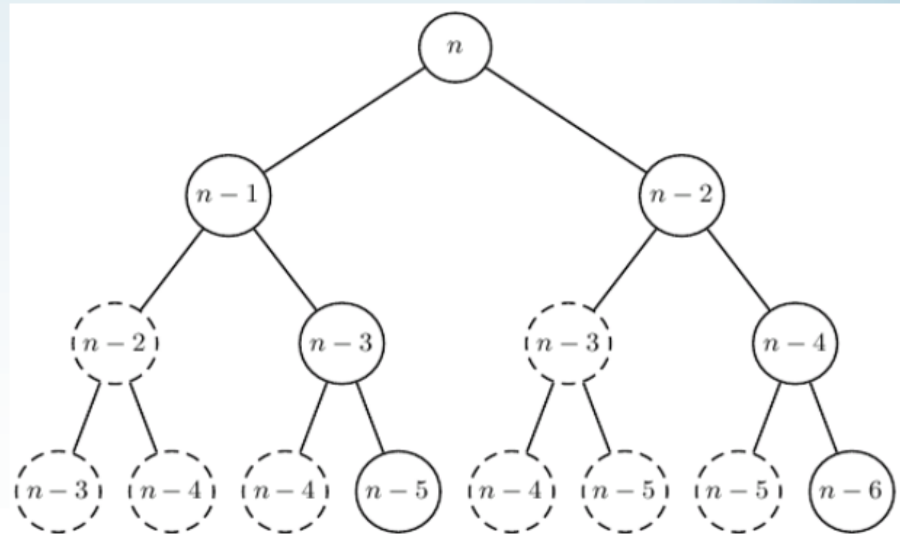


```
RecursiveFibonacci(n)
  if n = 1 or n = 2
        return 1
  else
        a ← RecursiveFibonacci(n − 1)
        b ← RecursiveFibonacci(n − 2)
        return a + b
```

```
Fibonacci(n)
  F_1 ← 1
  F_2 ← 1
  for i ← 3 to n
        F_i ← F_{i−1} + F_{i−2}
  return F_n
```

5.4. Định nghĩa

- Hệ thức truy hồi **tuyến tính thuần nhất bậc k hệ số hằng** có dạng:

$$\boldsymbol{a_n = c_1\, a_{n-1} + c_2\, a_{n-2} + \ldots + c_k\, a_{n-k}}$$

$c_1, c_2, \ldots, c_k$ - *hằng số*, $c_k \neq 0$.

- Hệ thức truy hồi bậc k với k giá đầu:

$$a_0 = I_0,\ a_1 = I_1, \ldots, a_{k-1} = I_{k-1}$$

sẽ xác định duy nhất một dãy $\{a_n\}$

5.4. Định nghĩa

- Hệ thức truy hồi tuyến tính thuần nhất có hệ số hằng

$P_n = (1.11)\ P_{n-1}$ bậc một

$f_n = f_{n-1} + f_{n-2}$ bậc hai

$a_n = a_{n-5}$ bậc năm

1. Thường xuyên tồn tại trong các mô hình hóa các bài toán
2. Có thể giải một cách có hệ thống

- Hệ thưc truy hồi không tuyến tính, không thuần nhất, không hệ số hằng

$H_n = 2H_{n-1} + 1$ → Không thuần nhất

$B_n = nB_{n-1}$ → Không có hệ sô hằng

$a_n = a_{n-1} + a^2_{n-2}$ → Không tuyến tính

5.5. Phương pháp giải hệ thức truy hồi

- Giải hệ thức truy hồi
  – Tìm công thức tổng quát cho số hạng a_n
  – Số hạng a_n không phải tính qua k phần tử trước nó.
- Phương pháp giải:
  – Phương pháp thế
  – Phương pháp phương trình đặc trưng

5.5. Phương pháp giải hệ thức truy hồi

5. 5.1 Phương pháp thế:

- Dùng để giải hệ thức truy hồi bậc 1
- Các bược giải:
  - Thay a_n bởi a_{n-1}
  - Thay a_{n-1} bởi a_{n-2}
  - ---
  - Thay a_0 bởi I_0
- Thu được công thức trực tiếp cho a_n
- Chứng minh tính đúng đắn

5.5. Phương pháp giải hệ thức truy hồi

5.5.1. Phương pháp thế:

– Gọi H_n là số lần chuyển đĩa ít nhất của bài toán tháp Hà nội.

– $H_n = 2H_{n-1} + 1,\ n \geq 1$, với $H_1 = 1$

– $$\begin{aligned} H_n &= 2H_{n-1} + 1 \\ &= 2\left(2H_{n-2} + 1\right) + 1 = 2^2 H_{n-2} + 2 + 1 \\ &= 2^2\left(2H_{n-3} + 1\right) + 2 + 1 = 2^3 H_{n-3} + 2^2 + 2 + 1 \\ &\ldots \\ &= 2^{n-1} H_1 + 2^{n-2} + 2^{n-3} + \ldots + 2 + 1 \\ &= 2^{n-1} + 2^{n-2} + 2^{n-3} + \ldots + 2 + 1 \\ &= 2^n - 1 \end{aligned}$$

Chứng minh

5.5. Phương pháp giải hệ thức truy hồi

5.5.2. Phương pháp phương trình đặc trưng

– Dùng giải hệ thức truy hồi bậc 2 tuyến tính thuần nhất hệ số hằng.

$$a_n = c_1 a_{n-1} + c_2 a_{n-2}\ ,\ n \geq 2 \qquad (1)$$

c_1, c_2- hằng số, $c_2 \neq 0$.

– *Có phương trình đặc trưng:*

$$r^2 = c_1 r + c_2 \qquad (2)$$

r - hằng số.

5.5. Phương pháp giải hệ thức truy hồi

5.5.2. Phương pháp phương trình đặc trưng

- Nếu (2) có hai nghiệm thực phân biệt r_1, r_2 và có $a_0 = I_0$,$a_1 = I_1$, thì tồn tại duy nhất hằng số d_1 , d_2:

  $$\mathbf{a_n = d_1 r^n{}_1 + d_2 r^n{}_2}$$

  là nghiệm của (1)

- Nếu (2) có nghiệm thực kép r_1, có $a_1 = I_0$,$a_1 = I_1$ thì tồn tại duy nhất hằng số d_1 , d_2:

  $$\mathbf{a_n = (d_1 + d_2 n) r^n{}_1}$$

  là nghiệm của (1)

5.5. Phương pháp giải hệ thức truy hồi

5.5.2. Phương pháp phương trình đặc trưng

- **Cần chứng minh:**
  - $a_n = d_1 r^n_1 + d_2 r^n_2$ là nghiệm của (1)
  - tồn tại d_1 d_2 duy nhất không ?
- **chứng minh:**
  - $c_1 a_{n-1} + c_2 a_{n-2} = d_1 r^n_1 + d_2 r^n_2$ với mọi $n \geq 2$
  - $\begin{cases} I_0 = d_1 + d_2 \\ I_1 = d_1 r_1 + d_2 r_2 \end{cases}$ Suy ra d_1 d_2 duy nhất
  -

5.5. Phương pháp giải hệ thức truy hồi

- Bài toán họ nhà thỏ có hệ thức truy hồi

$$a_n = a_{n-1} + a_{n-2}\,,\ n \geq 2;\ a_0 = 1,\ a_1 = 1$$

Giải:

Bước 1: Tìm nghiệm tổng quát

Bước 2: Tìm hệ số hằng

Bước 3: Nghiệm của hệ thức truy hồi

5.5. Phương pháp giải hệ thức truy hồi

Bước 1: Tìm nghiệm tổng quát

- Phương trình đặc trưng: $\mathbf{r^2 = r + 1}$
- Nghiệm của pt đặc trưng: $\mathbf{r_1 = (1+\sqrt{5})/2}$, $\mathbf{r_2 = (1-\sqrt{5})/2}$
- Nghiệm tổng quát: $\mathbf{a_n = d_1((1+\sqrt{5})/2)^n + d_2\,((1+\sqrt{5})/2)^n}$

Bước 2: Tìm hằng số $\mathbf{d_1}$ **và** $\mathbf{d_2}$ **:**

- Sử dụng điều kiện đầu:

$$\begin{cases} 1 = d_1 + d_2 \\ 1 = d_1\,(1+\sqrt{5})/2 + d_2\,(1+\sqrt{5})/2 \end{cases}$$

5.5. Phương pháp giải hệ thức truy hồi

Bước 2 (t.):

$d_1 = (1+\sqrt{5}) / 2\sqrt{5}$

$d_2 = -(1-\sqrt{5}) / 2\sqrt{5}$

Bước 3: Nghiệm của hệ thức truy hồi

$$a_n = \frac{1}{\sqrt{5}} \cdot \left(\frac{1+\sqrt{5}}{2} \right)^{n+1} - \frac{1}{\sqrt{5}} \cdot \left(\frac{1-\sqrt{5}}{2} \right)^{n+1}, n \geq 0$$

5.5. Phương pháp giải hệ thức truy hồi

Vi dụ 5.1

Giải hệ thức truy hồi sau:

$$a_n = 6a_{n-1} - 9a_{n-2} ,\ a_0 = 1,\ a_1 = 6.$$

5.5. Phương pháp giải hệ thức truy hồi

- Vi dụ 5.1
  - **Bước 1:** Tìm nghiệm tổng quát
    - Phương trình đặc trưng: $\mathbf{r^2 = 6r - 9}$
    - pt đặc trưng có nghiệm kép: $\mathbf{r_1 = r_2 = 3}$
    - Nghiệm tổng quát: $\mathbf{a_n = (d_1 + d_2 n) 3^n}$
  - **Bước 2**: Tìm hằng số $\mathbf{d_1}$ **và** $\mathbf{d_2}$
    - Sử dụng điều kiện đầu:

$$\begin{cases} 1 = d_1 \\ 6 = (d_1 + d_2)\, 3 \end{cases} \qquad \begin{cases} d_1 = 1 \\ d_2 = 1 \end{cases}$$

  - **Bước** 3: Nghiệm của hệ thức truy hồi

$$\mathbf{a_n = (1 + n)\, 3^n, \ n \geq 0}$$

5.5. Giải hệ thức truy hồi bậc k ≥ 3

❖ Hệ thức truy hồi tuyến tính thuần nhất bậc k:

$$a_n = c_1 a_{n-1} + c_2 a_{n-2} + \ldots + c_k a_{n-k} \qquad (*)$$

trong đó, $c_1, c_2, \ldots, c_k$ - hằng số, $c_k \neq 0$.

❖ Phương trình đặc trưng:

$$r^k = c_1 r^{k-1} + c_2 r^{k-2} + \ldots + c_k \qquad (**)$$

5.5. Phương pháp giải hệ thức truy hồi bậc ≥ 3

- **Người ta chứng minh được kết quả sau:**
  - Nếu (*) có nghiệm thực phân biệt $r_1, r_2, \ldots, r_k$, thì (**) có nghiệm tổng quát sau:

$$a_n = d_1 \cdot r_1^{\,n} + d_2 \cdot r_2^{\,n} + \ldots + d_k \cdot r_k^{\,n}$$

  - Nếu (*) có t nghiệm thực phân biệt $r_1, r_2, \ldots, r_t$ tương ứng với các tính bội $m_1, m_2, \ldots, m_t$, thì (**) có nghiệm tổng quát:

$$a_n = (d_{10} + d_{11}n + \ldots + d_{1m_1-1}n^{m_1-1}) \cdot r_1^{\,n} + \ldots$$

$$+ (d_{t0} + d_{t1}n + \ldots + d_{tm_t-1}n^{m_t-1}) \cdot r_t^{\,n}$$

5.5. Giải hệ thức truy hồi bậc k ≥ 5

- Ví dụ 5.2

  Giải hệ thức truy hồi sau:

$$a_n = -3a_{n-1} - 3a_{n-2} - a_{n-3},$$

$a_0 = 1,$

$a_1 = -2,$

$a_2 = -1.$

5.5. Phương pháp giải hệ thức truy hồi bậc ≥ 3

- Ví dụ 5.2

Bước 1: Tìm nghiệm tổng quát

- Phương trình đặc trưng: $\mathbf{r^3 = -3r^2 - 3r - 1}$
- Nghiệm của pt đặc trưng: $\mathbf{r_1 = r_2 = r_3} = -1$
- Nghiệm tổng quát: $\mathbf{a_n = (d_{10} + d_{11}\, n + d_{12}\, n^2)(-1)^n}$

Bước 2: Tìm hằng số d_{10}, d_{11} và d_{12}

- Sử dụng điều kiện đầu:

$$\begin{cases} 1 = d_{10}\,, \\ \mathbf{-2} = (d_{10} + d_{11} + d_{12})(-1)\,, \\ \mathbf{-1} = d_{10} + d_{11}2 + d_{12}4 \end{cases}$$

5.5. Phương pháp giải hệ thức truy hồi bậc ≥ 3

Ví dụ 5.2

Bước 2 (t.):

$d_{10} = 1$

$d_{11} = 3$

$d_{12} = -2$

Bước 3: Nghiệm của hệ thức truy hồi

$$a_n = (1 + 3n - 2n^2)(-1)^n, \; n \geq 0$$

5. 6. Bài tập

1. $a_n = 6a_{n-1} - 11a_{n-2} + 6a_{n-3}$,

$a_0 = 2$, $a_1 = 5$, $a_2 = 15$.

- ĐS: $a_n = 1 - 2^n + 2.3^n$.

- WHAT NEXT?

BÀI TOÁN TỒN TẠI